

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра теорії держави та права

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЇ
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 081 «Право»
денної та заочної форми навчання
(за державним замовленням та на умовах окремого договору)

Київ – 2024

Рецензенти:

Халюк С.О. – доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

Тимошенко Ю.П. – заступник директор навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого МАУП, кандидат юридичних наук, доцент

Укладачі:

Максим ПЕНДЮРА – завідувач кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Оксана ЛАПКА – доцент кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Програма обговорена та схвалена на засіданні кафедри теорії держави та права НАВС (протокол від 14.12.2023 року № 9)

Програма схвалена на науково-методичній раді НАВС (протокол від 22.12.2023 року № 15)

*Програма призначена для забезпечення підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр в Національній академії внутрішніх справ до атестації з навчальної дисципліни «**Теорія держави та права**» за спеціальністю **081 «Право» (за державним замовленням, та на умовах окремого договору).***

Програма атестації здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр складається з таких структурних елементів: змісту; програми навчальної дисципліни; вимог щодо засвоєння рівня та обсягу компетентностей здобувачами вищої освіти; методики проведення атестації та критеріїв оцінювання; орієнтовного переліку теоретичних питань та практичних завдань, що виносяться на атестацію; списку рекомендованих джерел.

© Максим ПЕНДЮРА, Оксана ЛАПКА, 2024
© Національна академія внутрішніх справ, 2024

ЗМІСТ

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
2. ВИМОГИ ЩОДО ЗАСВОЄННЯ РІВНЯ ТА ОБСЯГУ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА ІНШИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ	6
3. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТАЦІЇ.....	7
4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ.....	7
5. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ, ЩО ВИНОСЯТЬСЯ НА АТЕСТАЦІЮ.....	8

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. *Поняття, походження і сутність держави.*

Предмет теорії держави та права. Методологія теорії держави та права. Функції теорії держави та права. Основні теорії виникнення держави (міфологічна теорія, теологічна теорія, патріархальна теорія, насильницька теорія, психологічна теорія, органічна теорія, матеріалістична теорія, теорія інцесту (кровозмішення)).

Поняття та ознаки держави. Сутність держави.

Тема 2. *Форми держави.*

Форма держави. Форма державного правління. Монархія. Абсолютна монархія. Обмежена монархія. Республіка. Аристократична республіка. Демократична республіка. Президентська республіка. Парламентська республіка. Змішана республіка. Форма державного устрою. Унітарна держава. Федерація. Конфедерація. Імперія. Форма державно-правового режиму. Демократичний державно-правовий режим. Антидемократичний державно-правовий режим.

Тема 3. *Функції та механізм держави.*

Поняття функцій держави. Взаємозв'язок і взаємозалежність функцій держави, їх розвиток на різних етапах розвитку держави. Класифікація функцій держави. Внутрішні та зовнішні функції держави. Постійні і тимчасові функції держави. Форми і методи здійснення функцій держави.

Поняття механізму держави. Механізм держави як система державних організацій. Поняття державного апарату, його співвідношення з механізмом держави. Принцип розподілу влад і структура державного апарату. Органи правопорядку в структурі механізму держави та їх роль у здійсненні державних функцій в умовах правового режиму воєнного стану. Основні напрямки удосконалення організації та діяльності механізму держави України.

Тема 4. *Сучасні концепції державотворення.*

Державотворення. Інститут визнання. Формацийний підхід до типології держав. Цивілізаційний підхід до типології держав. Теорія правової держави. Держава загального благоденства. Теорія еліт та елітарної демократії. Теорія плюралістичної демократії. Глобалізація. Конвергенція. Етатистська держава.

Анархічна держава. Теорія технократії. Теорія солідаризму.

Тема 5. *Поняття, сутність та зміст об'єктивного права.*

Праворозуміння. Підходи до розуміння права: природньо-правовий, позитивістський, нормативістський, соціологічний, інтегративний, психологічний. Об'єктивне право. Суб'єктивне право. Матеріальне право. Процесуальне право. Публічне право. Приватне право. Регулятивне право. Охоронне право. Сутність права. Цінність права. Принципи права. Функції права. Верховенство права і закону.

Тема 6. *Система права та система законодавства.*

Норма права. Інститут права. Підгалузь права. Галузь права. Система права. Нормативно-правовий акт. Система законодавства. Галузь законодавства.

Систематизація нормативно-правових актів. Кодифікація. Інкорпорація. Консолідація. Соціальні норми. Норми моралі. Норми звичаї. Норми традиції. Корпоративні норми. Релігійні норми. Технічні норми. Норма права. Структура (елементи) норми права. Гіпотеза. Диспозиція. Санкція.

Ефективність норм права.

Тема 7. *Правотворчість та форми (джерела) права.*

Правоутворення. Правотворчість. Законотворчість. Законодавчий процес. Джерела права. Правовий звичай. Правовий прецедент. Нормативно-правовий акт. Нормативний договір. Правова доктрина. Релігійні тексти. Закон. Підзаконний нормативно-правовий акт. Дія нормативно-правового акту.

Тема 8. *Реалізація норм права.*

Норма права. Реалізація норм права. Дотримання. Виконання. Використання. Правозастосування. Стадії застосування норм права. Вимоги правильного застосування норм права. Правозастосовний акт.

Тлумачення норм права. Цілі тлумачення. Види тлумачення. Офіційне та неофіційне тлумачення норм права. Способи тлумачення норм права. Акт тлумачення норм права.

Тема 9. *Правові відносини.*

Правовідносини. Склад правовідносин. Зміст правовідносин. Суб'єктивне право. Юридичний обов'язок. Суб'єкти правовідносин. Правосуб'єктність. Дієздатність. Деліктоздатність. Правочиноздатність. Правовий статус особи та громадянина. Гарантії прав, свобод і обов'язків громадянина. Об'єкти правовідносин. Юридичні факти. Фікції. Презумпції. Преюдиція. Правова аксіома.

Тема 10. *Правова поведінка.*

Правова поведінка. Правомірна поведінка. Види правомірної поведінки. Протиправна поведінка. Правопорушення. Зловживання правом. Склад правопорушення. Злочин. Кримінальне правопорушення. Проступок.

Тема 11. *Юридична відповідальність.*

Соціальна відповідальність. Юридична відповідальність. Перспективна юридична відповідальність. Ретроспективна юридична відповідальність. Кримінальна відповідальність. Адміністративна відповідальність. Цивільно-правова відповідальність. Матеріальна відповідальність. Дисциплінарна відповідальність. Міжнародна відповідальність. Підстави юридичної відповідальності. Стадії юридичної відповідальності.

Тема 12. *Правове регулювання та його механізм.*

Правовий вплив. Види (форми) правового впливу. Правове регулювання. Предмет правового регулювання. Методи правового регулювання. Способи правового регулювання. Типи правового регулювання. Стадії правового регулювання. Механізм правового регулювання. Законність. Правопорядок. Дисципліна.

Тема 13. *Правова система. Основні правові системи сучасності.*

Порівняльне правознавство. Правова система. Правова сім'я. Статичні елементи правової системи. Динамічні елементи правової системи.

Типологізація правових систем. Романо-германська правова сім'я. Англо-американська правова сім'я. Мусульманське право. Далекосхідне право. Звичаєве африканське право.

Значення рішень Європейського суду з прав людини для правової системи України.

2. ВИМОГИ ЩОДО ЗАСВОЄННЯ РІВНЯ ТА ОБСЯГУ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Атестація – це встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу компетентностей вимогам стандартів вищої освіти.

Знання, уміння, навички.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- основи методології в пізнанні державно-правових явищ;
- основні закономірності процесу виникнення держави та права;
- сутність і головні ознаки держави;
- основні підходи до типології держав;
- види функцій та форми держави;
- поняття та ознаки правової, соціальної держави;
- сутність права, його ознаки та функції, сучасні підходи до праворозуміння;
- види форм (джерел) права;
- поняття, структуру та види норм права;
- сутність і співвідношення системи права та системи законодавства;
- поняття, ознаки та види правових відносин;
- сутність правотворчості;
- специфіку реалізації та тлумачення норм права;
- механізм правового регулювання суспільних відносин;
- поняття та типологію правової поведінки;
- склад і види правопорушень, принципи юридичної відповідальності, а також місце й роль правоохоронних органів у боротьбі з правопорушеннями та у їх профілактиці;
- поняття й основні принципи законності, співвідношення законності та правопорядку;
- сутність правової культури та правової свідомості;
- основні правові системи сучасності.

уміти:

- вільно володіти основними категоріями теорії держави та права, правильно застосувати їх при оцінюванні конкретних ситуацій;
- характеризувати державу як політико-правове явище;
- орієнтуватися в джерелах права, вміти вільно їх тлумачити;

- відрізняти правові відносини від інших видів суспільних відносин;
- аналізувати норми права, застосовуючи методи пізнання державно-правових явищ;
- правильно реалізовувати норми права в різних життєвих ситуаціях;
- реалізовувати на практиці вимоги законності та правопорядку;
- критично оцінювати явища правової системи.

навички:

- здійснювати власні наукові дослідження з проблем, що входить до предмету початкової дисципліни;
- формувати власні поняття та користуватися ними;
- розуміти та давати оцінку науковим правовим проблемам;
- формувати правові висновки, пропозиції, рекомендації.

3. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТАЦІЇ

Атестація здобувачів вищої освіти (*далі – атестація*) здійснюється екзаменаційною комісією Національної академії внутрішніх справ (*далі – Академія*) після завершення теоретичної та практичної частини навчання на певному рівні або його етапі з метою встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу компетентностей вимогам стандартів вищої освіти.

Атестація здійснюється відкрито і гласно.

Атестація з навчальної дисципліни «Теорія держави та права» здійснюється за екзаменаційними білетами, складеними у відповідності до навчальних програм. В екзаменаційному білеті містяться два теоретичних питання та одне ситуативне завдання з навчальної дисципліни.

Атестація проводиться екзаменаційною комісією відповідно до затвердженого розкладу роботи екзаменаційної комісії. Здобувачі вищої освіти почергово заходять до навчальної аудиторії та називають своє прізвище, ім'я та по батькові. З дозволу екзаменаційної комісії беруть екзаменаційний білет, аркуш усної відповіді та розпочинають готуватися до відповіді.

В аркуші усної відповіді здобувач вищої освіти, що проходить атестацію, повинен зазначити: прізвище та ініціали; номер екзаменаційний білету; питання з екзаменаційного білету та відповіді на них; після завершення написання відповідей – поставити особистий підпис.

Після завершення усної відповіді спеціальний аркуш усної відповіді із записами передається секретарю екзаменаційної комісії.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Загальна оцінка здобувача вищої освіти складається із середньоарифметичного оцінок за кожен відповідь на питання та ситуативне завдання білету і обумовлюється:

- повнотою наданої відповіді на теоретичні питання та ситуативне завдання;
- логікою викладення, культурою мови;
- вмінням доводити думку та відстоювати власні позиції;
- впевненістю та переконливістю;
- здатністю аналітично мислити, вмінням робити порівняння та висновки.

5. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ, ЩО ВИНОСЯТЬСЯ НА АТЕСТАЦІЮ

1. Предмет та об'єкт теорії держави та права.
2. Функції теорії держави і права.
3. Основні теорії виникнення держави.
4. Поняття та ознаки держави.
5. Основні теорії виникнення держави.
6. Поняття про правову державу: основні ознаки, характеристика.
7. Поняття, ознаки та структура суспільства.
8. Поняття та види суверенітету держави.
9. Громадянське суспільство: поняття, ознаки, структура.
10. Поняття та структура форм держави.
11. Поняття та види форм державного правління.
12. Поняття та види монархій.
13. Поняття та види республік.
14. Поняття та види форм державного устрою.
15. Поняття, ознаки та види унітарних держав.
16. Поняття та ознаки федеративних держав.
17. Поняття та ознаки конфедерації.
18. Поняття та види державно-правового режиму.
19. Поняття та ознаки демократії.
20. Види антидемократичного державно-правового режиму.
21. Функції держави.
22. Класифікація функцій держави.
23. Внутрішні функції держави.
24. Зовнішні функції держави.
25. Форми і методи здійснення функцій держави.
26. Поняття та ознаки механізму держави.
27. Поняття державного апарату, його співвідношення з механізмом держави.
28. Принцип розподілу влад і структура державного апарату.
29. Класифікація органів держави.
30. Правоохоронні органи в структурі механізму держави та їх роль у здійсненні державних функцій в умовах воєнного стану.
31. Державоутворення та визнання сучасних держав.
32. Теорія правової держави.

33. Підходи до розуміння права.
34. Поняття та ознаки праворозуміння.
35. Поняття та ознаки об'єктивного права.
36. Поняття та ознаки суб'єктивного права.
37. Поняття принципів права та їх класифікація.
38. Функцій права та їх класифікація.
39. Поняття та рівні правоутворення.
40. Поняття та принципи правотворчості.
41. Стадії правотворчості.
42. Види правотворчості та їх суб'єкти. Законодавча ініціатива.
43. Поняття форми (джерела) права та їх види.
44. Поняття та ознаки нормативно-правового акту.
45. Види нормативно-правового акту.
46. Поняття та види закону.
47. Поняття та види підзаконного нормативно-правового акту.
48. Дія нормативно-правових актів в часі, просторі та за колом осіб.
49. Сутність судового прецеденту.
50. Міжнародно-правовий акт як джерело права.
51. Поняття та елементи системи права.
52. Поняття та структура системи законодавства.
53. Систематизація нормативно-правових актів.
54. Співвідношення системи права та системи законодавства.
55. Поняття, ознаки та види соціальних норм.
56. Поняття та ознаки норм права.
57. Класифікація норм права.
58. Структура норми права та характеристика її елементів.
59. Норма права та стаття нормативно-правового акту: аспекти співвідношення.
60. Юридична техніка: поняття, види.
61. Реалізація норм права: поняття та форми.
62. Стадії застосування норм права.
63. Застосування як особлива форма реалізації норм права.
64. Вимоги щодо правильного застосування норм права.
65. Поняття та види правозастосовних актів.
66. Прогалини в законодавстві та способи їх усунення та подолання.
67. Поняття та види тлумачення норм права.
68. Способи тлумачення норм права.
69. Інтерпретаційні акти: поняття, ознаки види.
70. Юридичні колізії: поняття та види.
71. Поняття та ознаки правовідносин.
72. Види правовідносин.
73. Структура правовідносин.
74. Суб'єкти правовідносин: поняття та види.
75. Поняття та складові правосуб'єктності.

76. Об'єкти правовідносин.
77. Поняття та види правового статусу.
78. Структура правового статусу.
79. Поняття законного інтересу. Співвідношення юридичного та приватного інтересу.
80. Класифікація основних прав, свобод та обов'язків громадян за Конституцією України.
81. Поняття та класифікація юридичних фактів.
82. Фікції. Презумпції. Преюдиція. Правова аксіома.
83. Поняття та ознаки правової поведінки.
84. Види правової поведінки.
85. Поняття та ознаки правомірної поведінки.
86. Види правомірної поведінки.
87. Поняття та види правопорушень.
88. Поняття та ознаки злочину.
89. Відмежування злочину від інших видів правопорушення.
90. Склад кримінального правопорушення.
91. Девіантна поведінка, об'єктивно-протиправна поведінка та зловживання правом як особливі суспільні явища.
92. Поняття та ознаки юридичної відповідальності.
93. Принципи та функції юридичної відповідальності.
94. Види юридичної відповідальності.
95. Стадії юридичної відповідальності.
96. Підстави звільнення від юридичної відповідальності, та обставини, що її виключають.
97. Підстави притягнення до юридичної відповідальності.
98. Поняття правового впливу та його види.
99. Співвідношення правового впливу і правового регулювання.
100. Правове регулювання: поняття, предмет, методи способи, типи.
101. Стадії процесу правового регулювання.
102. Поняття механізму правового регулювання та його структура.
103. Поняття законності, її основні принципи, вимоги, гарантії.
104. Поняття та ознаки правопорядку.
105. Поняття та структура правової системи.
106. Характеристика структурних елементів правової системи суспільства.
107. Основні риси романо-германської правової сім'ї.
108. Основні риси англо-американської правової сім'ї.
109. Основні риси сім'ї мусульманського права.
110. Основні риси сім'ї традиційного права.
111. Основні напрями розвитку правової системи сучасної України.

6. СИТУАТИВНІ ЗАВДАННЯ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА АТЕСТАЦІЮ

У справі «Прокурор проти Домініка Онгвена» Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС) вперше в міжнародній судовій практиці визнав обвинуваченого винним у скоєнні злочину примусової вагітності як злочину проти людяності та воєнного злочину у відповідності до статей 7(1)(g) та 8(2)(vi) Римського статуту.

МКС надав тлумачення цьому злочину, виділивши об'єктивний та суб'єктивний елементи. При цьому, у своєму рішенні МКС зазначив, що «Злочин примусової вагітності вимагає наявності не лише двох об'єктивних елементів – позбавлення волі та примусове запліднення, але й суб'єктивного елементу – злочинець повинен мати спеціальний намір змінити етнічний склад певної групи населення або вчинити інше серйозне порушення міжнародного права. Основною цінністю, на яку посягає злочин примусової вагітності, є репродуктивна автономія жінки». Судді МКС встановили, що «немає необхідності доводити, що зловмисник має особливий умисел щодо результату вагітності».

Проаналізуйте правопорушення, яке було зазначено у рішенні ЄСПЛ. Охарактеризуйте склад даного правопорушення.

До ЄСПЛ із заявою звернувся громадянин України Іван Карпенко (заява № 45397/13), який відбуває довічне ув'язнення з 2004 року. Посилаючись на статтю 3 (заборона катування) і статтю 13 (право на ефективний засіб юридичного захисту) у поєднанні зі статтею 3, статтею 8 (право на повагу до приватного життя) і пунктом 1 статті 6 (право на справедливий суд) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. заявник скаржився на постійну заборону спілкуватися з іншими ув'язненими, а також на відсутність ефективного засобу правового захисту.

У своєму рішенні від 16 грудня 2021 року по даній справі ЄСПЛ визнав, що заборона на спілкування заявника з іншими ув'язненими з урахуванням згаданих аспектів є нелюдським і таким, що принижує гідність, поводженням. Відповідно, було порушено статтю 3 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. у якій зазначено: *«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».*

Охарактеризуйте наведену у ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. норму права та розкрийте теоретичну конструкцію її структури.

У справі «ТОВ «Бриг-А» проти України» (Заяви № 75237/10 та № 75295/10) ЄСПЛ у своєму рішенні від 09 грудня 2021 року констатував, що позбавлення підприємства-заявника земельної ділянки поклало на нього непропорційний тягар, і у зв'язку з цим було порушено статтю 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Дана стаття передбачає: *«Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в*

інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів».

Розкрийте теоретичну конструкцію структури статті нормативно-правового акту, що розглядається у даній справі. Здійсніть співвідношення статті нормативно-правового акта та норми права.

До ЄСПЛ із заявою звернулась громадянка України Катерина Сергіївна Аврамчук (заява № 65906/13), журналіст інтернет-видання «Українська правда», яка скаржилась на безпідставну відмову органів державної влади у доступі до інформації. У своєму рішенні від 05 жовтня 2023 року по даній справі ЄСПЛ визнав, що, запитувана заявницею інформація була необхідною їй як підготовчий етап у її журналістській діяльності стосовно питання, яке становило суспільний інтерес, і відмова в доступі до цієї інформації становила втручання в її права за статтею 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. Дана стаття передбачає: «1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств. 2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

Розкрийте теоретичну конструкцію структури статті нормативно-правового акту, що розглядається у даній справі. Здійсніть співвідношення статті нормативно-правового акта та норми права.

У справі «Бондаренко та інші проти України» (Заява № 42664/21 та 10 інших заяв) заявники скаржилися на надмірну тривалість кримінальних проваджень та відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту. У своєму рішенні від 20 липня 2023 року по даній справі ЄСПЛ повторює, що розумність тривалості провадження повинна оцінюватися у контексті обставин справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявників і відповідних органів державної влади, а також важливість предмету спору для заявників (див., серед інших джерел, рішення у справах «Пелісьє та Сассі проти Франції» [ВП] (Pélissier and Sassi v. France) [GC], заява

№ 25444/94, пункт 67, ЄСПЛ 1999-II та «Фрідлендер проти Франції» [ВП] (Frydlender v. France) [GC], заява № 30979/96, пункт 43, ЄСПЛ 2000- VII). Також посилаючись на свої рішення у справах «Нечай проти України» (Nechay v. Ukraine), заява № 15360/10, від 01 липня 2021 року) та «Бевз проти України» (Bevz v. Ukraine), заява № 7307/05, пункт 52, від 18 червня 2009 року) ЄСПЛ вбачає порушення пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. у зв'язку з надмірною тривалістю кримінальних проваджень та відсутністю у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту.

Вкажіть джерела права на які посилається у своєму рішенні ЄСПЛ у процесі розгляду справи «Бондаренко та інші проти України». Вкажіть, чи є судовий прецедент джерелом національного права України? Обґрунтуйте свою відповідь.

У справі «Вербова та інші проти України» (заява № 2786/21 та 2 інші заяви) заявники скаржилися на надмірну тривалість кримінальних проваджень та відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту. Розглянувши дану справу у своєму рішенні від 11 травня 2023 року ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. у зв'язку з надмірною тривалістю кримінальних проваджень. Зокрема, ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. встановлює: *«Кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження».*

Охарактеризуйте наведену у ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. норму права та розкрийте теоретичну конструкцію її структури.

До ЄСПЛ із заявою звернулась громадянка України Катерина Яківна Мандрика (заява № 12991/10), яка скаржилась на непроведення ефективного розслідування смерті її сина, який загинув у дорожньо-транспортній пригоді.

ЄСПЛ розглянувши дану справу у своєму рішенні від 13 січня 2022 року у справі «Мандрика проти України» (заява № 12991/10) дійшов висновку, що у цій справі розслідування не відповідало критерію ефективності та констатував порушення процесуального аспекту статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. Дана стаття передбачає:

«1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.

2. Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;

б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;

с) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання».

Розкрийте теоретичну конструкцію структури статті нормативно-правового акту, що розглядається у даній справі. Назвіть основні структурні елементи нормативно-правового акту.

У своїй Постанові, винесеній 28 травня 2020 року у справі № 826/17201/17, Верховний Суд акцентував увагу на тому, що суб'єкт владних повноважень не може обґрунтовувати правомірність рішення, що оскаржується, іншими обставинами, ніж ті, що зазначені безпосередньо в документі, що оскаржується. За іншого підходу суб'єкт владних повноважень міг би самостійно та довільно змінювати (доповнювати) обґрунтування своїх дій (рішень) після їх вчинення (ухвалення), що не сумісне з принципами правової визначеності та належного урядування, які є фундаментальними для правової держави.

Розкрийте сутність принципів на недопустимості порушення яких акцентує увагу Верховний Суд у своїй постанові від 28 травня 2020 року у справі № 826/17201/17.

До ЄСПЛ із заявою звернувся громадянин України Олександр Володимирович Куліш (заява № 12991/10), який скаржився за статтею 6 Конвенції на те, що національні суди, які розглядали справу про адміністративне правопорушення проти нього, були упередженими через відсутність під час судового розгляду у суді першої інстанції сторони обвинувачення. В процесі розгляду даної справи ЄСПЛ звертався до своєї прецедентної практики (справа *Mikheylova v. Ukraine* (№ 10644/08, §§ 15-19, 29 та 56-67, 6 березня 2018 року та інші) та національного законодавства України (Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон про безпеку дорожнього руху). У своєму рішенні від 15 червня 2023 року у справі «Куліш проти України» (заява № 12991/10), ЄСПЛ встановив, що ані під час провадження в суді першої інстанції, ані в апеляційному суді заявник не порушував цього питання перед національним судом. При цьому за національним законодавством суд апеляційної інстанції в принципі міг усунути оскаржувані недоліки. Відповідно, ЄСПЛ визнав скаргу заявника за п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. неприйнятною в зв'язку із не вичерпанням національних засобів захисту.

Визначте джерела права, які були розглянуті у процесі розгляду справи «Куліш проти України». Здійсніть загальнотеоретичний аналіз даних джерел права.

У справі «ТОВ «Світ розваг» та інші проти України» (Заява № 13290/11 та 2 інші заяви) ЄСПЛ констатує порушення статті 1 «Захист власності» Першого

протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Дана стаття передбачає:

«Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів».

Розкрийте теоретичну конструкцію структури статті нормативно-правового акту, що розглядається у даній справі. А також опишіть спосіб закріплення норми права в статті нормативно-правового акта.

У справі «Салов проти України» однією з вимог заявника було те, що положення Кримінального кодексу України не може бути застосованим до його дій, оскільки зазначене положення сформульовано настільки нечітко, що він не міг передбачити, що за цей вчинок його можуть позбавити волі. По цій справі у своєму рішенні від 26 вересня 2005 року ЄСПЛ зауважив, що та чи інша норма не може вважатися «законом», якщо її не сформульовано з достатньою чіткістю, щоб громадянин міг регулювати свою поведінку: він повинен мати можливість (за необхідності й за належної правової допомоги) передбачити наслідки, до яких може призвести певна дія. Також ЄСПЛ підкреслив, що рівень передбачуваності значною мірою залежить від змісту заходу, сфери, яку він має охопити, а також кількості й статусу тих, до кого він застосовується.

Про порушення якого принципу права йдеться у даному рішенні ЄСПЛ? Назвіть основні принципи юридичної техніки, які повинні враховуватись при законотворчості.

У справі «Трішковська та інші проти України» (Заява № 47424/13 та 3 інші заяви) заявники скаржилися за пунктом 1 статті 6 та статтею 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року на надмірну тривалість кримінальних проваджень та відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту. Розглянувши матеріали справи у своєму рішенні від 14 червня 2018 року ЄСПЛ наголосив, що вже встановлював порушення щодо питань, аналогічних тим, що розглядаються у цій справі (див., рішення у справах «Пелісьє та Сассі проти Франції» (заява № 25444/94), «Фрідлендер проти Франції» (заява № 30979/96)» Також у своєму рішенні ЄСПЛ констатує порушення пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Визначте на які саме джерела права посилається ЄСПЛ у своєму рішенні? Здійсніть загальнотеоретичний аналіз даних джерел права.

У статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. у якій зазначено: «1. Право кожної людини на життя захищається законом. Жодна людина не може бути умисне позбавлена життя інакше ніж на виконання вироку суду, винесеного після визнання її винною у вчиненні злочину, за який законом передбачено таке покарання. 2. Позбавлення життя не розглядається як порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили: а) при захисті будь-якої людини від незаконного насильства; б) при здійсненні законного арешту або при запобіганні втечі людини, що законно перебуває під вартою; с) у діях, законно вчинених з метою придушення бунту або заколоту».

Розкрийте теоретичну конструкцію структури статті розглядаемого міжнародно-правового акту. Здійсніть співвідношення понять «норма права» та «стаття».

У п. 19 рішення від 18 грудня 2008 року по справі «Новік проти України» (Заява № 48068/06) ЄСПЛ зазначив, що коли йдеться про позбавлення свободи, то надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності. Вимога якості закону в розумінні п. 1 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року означає, що коли національний закон передбачає можливість позбавлення свободи, то такий закон має бути досить доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у своєму застосуванні для того, щоб виключити будь-який ризик свавілля.

Про порушення якого принципу права йдеться у даному рішенні ЄСПЛ? Розкрийте зміст даного принципу права та теоретичну конструкцію якості закону.

Стаття 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року передбачає:

«1. Кожна людина має право на свободу виявлення поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і поширювати інформацію та ідеї без втручання держави і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіо-, теле- або кінопідприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може бути предметом таких формальностей, умов, обмежень або покарання, які встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням або злочинам, для захисту здоров'я і моралі, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя».

Розкрийте теоретичну конструкцію структури даної статті міжнародно-правового акту. Здійсніть співвідношення понять «норма права» та «стаття».

До ЄСПЛ із заявою звернувся громадянин України Кирил Олександрович Ткач (заява № 11773/08) який скаржився на неналежні умови тримання його під вартою. В процесі вивчення матеріалів справи ЄСПЛ дослідив національне законодавство України, зокрема, Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань (затверджені наказом Державного Департаменту України з питань виконання покарань № 275 від 25 грудня 2003 року), які регулювали тримання під вартою засуджених до довічного позбавлення волі.

Здійсніть теоретико-правову характеристику нормативно-правового акту який аналізувався ЄСПЛ у вищезазначеній справі. Вкажіть коли міжнародно-правовий акт стає частиною національного законодавства.

Стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. встановлює: *Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».*

Охарактеризуйте наведену у ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. норму права та розкрийте теоретичну конструкцію її структури.

У своєму рішенні від 15 січня 2019 року у справі «Віра Довженко проти України» (заява № 26646/07) ЄСПЛ констатує, втручання у мирне володіння заявницею її майном явно порушило законодавство України та не було законним, що є порушенням статі 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. В процесі судового розгляду ЄСПЛ здійснив аналіз національного законодавства України, яке регулює питання, що розглядаються у даній справі. Зокрема: Конституцію України (ст.41); Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року; Земельний кодекс України; Постанову Пленуму Верховного Суду України від 16 квітня 2004 року «Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ».

Визначте нормативно-правові акти, які розглядались ЄСПЛ у даній справі. Здійсніть їх класифікацію.

Із запропонованих варіантів відповідей оберіть ті, що характеризують англійське право: тісне переплетіння філософії, релігії та юриспруденції; суддя виступає суто суб'єктом правозастосування; процесуальні норми мають первинне значення у порівнянні з нормами матеріального права; домінування юридичних обов'язків особи над її правами та свободами.

Стаття 12 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. встановлює: *«Чоловіки та жінки, які досягли шлюбного віку, мають право на одруження і створення сім'ї згідно з національними законами, які регулюють здійснення цього права».*

Охарактеризуйте наведену у ст. 12 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. норму права та розкрийте теоретичну конструкцію її структури.

Із запропонованих варіантів відповідей оберіть ті, що є дотриманням норм права: надання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані; не порушення пасажирями літака заборони щодо перевезення; вибухонебезпечних речовин; реалізація права громадян вільно обирати і бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

У справі «Фельдман проти України» (№ 2) (Заява № 42921/09) громадянин України пан Борис Мордухович Фельдман скаржився на відмову національних органів надати йому дозвіл на побачення з родичами та рабином, а також на те, що йому не було дозволено відвідати похорон свого батька. На підставі аналізу усіх матеріалів справи, у своєму рішенні по даній справі ЄСПЛ констатує, що у даній справі не можна говорити про те, що втручання з боку органів держави у право заявника на повагу до його сімейного життя здійснювалося «згідно із законом», як того вимагає пункт 2 статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р.

Вкажіть про порушення якого принципу права йдеться мова у рішенні ЄСПЛ? Охарактеризуйте даний принцип.

Проаналізуйте ситуації та визначте, в яких випадках настає юридична відповідальність. Визначте її вид.

1. Іванов С. за підробленими ним документами отримав у банку велику суму грошей;
2. Сидоренко В. образив свого дядька під час сімейної лайки;
3. Назарко П. своєчасно не виконала зазначену в контракті роботу;
4. Галинчак Б. не з'явилася на щорічну зустріч випускників школи;
5. Павлов П. спізнився на роботу на 60 хвилин.

При розгляді справи «Чумак проти України» (заява № 60790/12) ЄСПЛ встановив, що гр. В. спричинив дорожньо-транспортну пригоду, в результаті якої загинула дружина гр. С.О. Чмак.

Проаналізуйте правопорушення, яке було описано у рішенні ЄСПЛ. Охарактеризуйте склад даного правопорушення

У своєму рішенні від 29 квітня 2003 року по справі «Полторацький проти України» (Заява № 38812/97) ЄСПЛ наголосив на тому, що втручання, щоб не суперечити статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р., повинно бути здійснене «відповідно до закону», переслідувати законну мету і бути необхідним у демократичному суспільстві для досягнення цієї мети. Цей вираз, по-перше, вимагає, щоб відповідний захід мав певну підставу в національному законодавстві; він також стосується якості відповідного

законодавства і вимагає, щоб воно було доступне відповідній особі, яка, крім того, повинна бути здатна передбачити його наслідки для себе, а також, це законодавство повинно відповідати принципу верховенства права.

Відповідно до наведеного рішення ЄСПЛ розкрийте сутність принципу законності.

- a) з моменту прийняття;
- b) з моменту реєстрації у відповідних органах юстиції;
- c) з дня офіційного оприлюднення;
- d) через 10 днів з дня офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено указом, але не раніше дня опублікування.

У відповідях, під якими буквами правильно названо правила набрання чинності нормативними указами Президента України, якщо термін не зазначено в указі

Суддя М. Марчук за клопотанням слідчого Ю. Головка застосував до матері трьох дітей С. Шурової запобіжний захід у вигляді взяття під варту за вчинення шахрайства. На виклики слідчого згадана громадянка з'являлася завжди і вчасно.

Яка вимога до правозастосовної діяльності не була дотримана суб'єктом правозастосування?

- a) Іваненко і Петренко уклали договір купівлі-продажу квартири;
- b) Сидоренко І.І. в стані алкогольного сп'яніння скоїв наїзд на пішохода Петренка О.О., завдавши йому тяжких тілесних ушкоджень на автомобілі, що належить громадянину Іваненку І.І.

Знайдіть і охарактеризуйте всі структурні елементи правовідносин в таких ситуаціях

- a) вступ до академії на навчання;
- b) досягнення повноліття;
- c) смерть людини;
- d) землетрус;

Із наведеного переліку оберіть юридичні факти-дії та юридичні факти-події

- a) особа робить спробу затримати крадія і доставити його у відділ поліції;
- b) особа не порушує правила дорожнього руху в незалежності від наявності на дорозі патрульних поліцейських;
- c) особа разом з іншими переходить на заборонений сигнал світлофора;
- d) особа не порушує правил дорожнього руху лише тому, що боїться великого розміру штрафних санкцій.

Які, на Вашу думку, із перерахованих ситуацій відносяться до маргінальної поведінки

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основні джерела

1. Громадянське суспільство в Україні: сучасний стан, виклики, стратегія модернізації: монографія: У 3 т./за заг ред.. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка та акад. НАПрН О. В. Скрипнюка / Т.2: Доктринальний вимір галузевих засад функціонування громадянського суспільства в Україні. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2019. 588 с.
2. Державознавство : підручник : для студентів спец. 081 "Право" / Володимир Вікторович (мол.) Сухонос, Віктор Володимирович Сухонос, Анатолій Миколайович Куліш, Руслан Михайлович Білокінь; За ред. Володимир Вікторович (мол.) Сухонос; Гол. ред. В. І. Кочубей.– Суми : Університетська книга, 2021.– 492 с.
3. Кириченко В. М., Кириченко Ю. В., Соколенко Ю. М. Політико-правова система України : підручник / за загальною редакцією В. М. Кириченка. Київ: Центр учбової літератури 2019. 304 с.
4. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
5. Крижановська О. В. Інституційні засади правопорядку: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2018. 20 с.
6. Макаренко Л. О. Правова культура: теоретико-методологічні основи дослідження: монографія. Київ: Парлам. вид-во, 2019. 576 с.
7. Місцеве самоврядування в Україні та зарубіжних державах: порівняльно-правові аспекти: монографія / за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора О. В. Батанова, доктора юридичних наук,, професора О. В. Марцеляка, доктора юридичних наук, професора А. Берлінгуера: Київ: Вид-во «ОСНОВА», 2020. 672 с.
8. Правозастосування : навч. посіб. / О. А. Назаренко та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева. Київ : НАВС, ФОП Маслаков, 2020. 160 с.
9. Севрюков Д. Суверенітет. Генеалогія ідеї в контексті політичної та правової історії : монографія / Севрюков Д. К. : Талком, 2018. 234 с.
10. Сухонос В. В. Держава: питання теорії (загальний і конституційно-правовий аспекти) : монографія / Володимир Вікторович (мол.) Сухонос; Наук. ред. і передм. О. В. Скрипнюк.– Суми : Університетська книга, 2018.– 344 с.
11. Сухонос В. В. Механізм держави і місцеве самоврядування: дихотомія антиномії і симбіозу в конституційно-правовій парадигмі: монографія / В. В. Сухонос. Суми: ПФ "Видавництво "Університетська книга", 2018. 287 с.
12. Сухонос В. В. Монархія як державна форма: історико-теоретичний та конституційно-правовий аспекти : монографія / В. В. Сухонос ; ДВНЗ «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України», Юрид. ф-т. Суми : Мрія-1, 2010. 368 с.
13. Теорія держави та права: навч. посіб. [Є. В. Білозьоров, О. Б. Горова, В. П. Власенко, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С. Д. Гусарева,

О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/tdp-new/index.html>

14. Тетарчук І.В. Теорія держави і права : [текст] : навчальний посібник для підготовки до іспитів. /2-ге вид. перероблене та доповнене. – К. : «Центр учбової літератури», 2022. – 302 с.

15. Шемшученко Ю. С., Оніщенко Н. М, Скрипнюк О. В. та ін. Правова ідеологія як засадничий принцип консолідації українського суспільства. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ. 2018. 86 с.

Додаткова література:

1. Білозборов Є. В. Правозахисна функція держави: сутність та механізм здійснення в Україні : [монографія] / Є. В. Білозборов, В. І. Вишковська. К. : ФОП Кандиба Т. П., 2015. 168 с.

2. Гусарєв С. Д. Державорозуміння і державознавство: діяльнісний та компаративний контексти / С. Д. Гусарєв, О. Д. Тихомиров // Загальнотеоретичне правознавство, верховенство права та Україна : зб. наук. статей ; гол. ред. А. Мелешевич. К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. С. 221 – 232.

3. Завальний А. М. Негативні та позитивні зобов'язання як умови судових гарантій прав людини / Національні правові системи в умовах глобалізації (пам'яті професора О.Г. Мурашина) : матеріали круглого столу (м. Київ, 21 березня 2019 року). К.: НАВС, 2019. С. 39 – 41.

4. Калюжний Р. А. Правові стимули в механізмі правового стимулювання : [монографія] / Р. А. Калюжний, О. Я. Лапка, Т. О. Пікуля. К. : МП Леся, 2013. 204 с.

5. Кельман М. С. Проблеми суверенітету на сучасному етапі державотворення // Проблеми формування національної правової системи України та її адаптації до європейського права : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 5-6 травня 2017 р.). 2017. С. 96 – 101.

6. Коваль Н. Т. Зasadничі принципи правозастосування у розбудові правової держави: методологічні основи концептуалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Івано-Франківськ, 2019. 20 с.

7. Козюбра М. І. Верховенство права, права людини і місцеве самоврядування: проблеми взаємозв'язків / Козюбра М. І. // *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки.* 2017. Т. 200. С. 67 – 71. <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/12549>

8. Копиленко О. Л. Конституційна реформа як чинник забезпечення національної єдності і стабільності України / О. Л. Копиленко // Сучасна університетська правова освіта і наука: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (23 лютого 2018 р.). Том 1. 2018. С. 215 – 218

9. Копча В. В. Правозахисна функція держав Центральної Європи: теоретичні та порівняльно-правові аспекти : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2021. 38 с.

10. Кривицький Ю. В. Юридична аргументація: доктринальне розуміння та методологічний потенціал. *Філософські та методологічні проблеми права*. Київ, 2019. № 2 (18). С. 36 – 45

11. Кривицький Ю. В. Правила правозастосовної юридичної аргументації. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 трав. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Консультат. місія Європейського Союзу. Харків, 2019. С. 107 – 109.

12. Мозоль Н. І. Перспективи розвитку правової системи України. Електронний збірник матеріалів Круглого столу «Національні правові системи в умовах глобалізації (пам'яті професора О. Г. Мурашина)» (Київ, Національна академія внутрішніх справ, кафедра теорії держави та права; 21 березня 2019 року). С. 89 – 91.

13. Назаренко О. А. Норми права та норми моралі як регулятори суспільних відносин. Міжнародна науково-практична конференція «Нові завдання юридичної науки в Україні та країнах ЕС» м. Мішкольц, 19-20 квітня, Угорщина, 2019. С. 25 – 28.

14. Назаренко О. А. Принцип верховенства права у науковому дискурсі. Internationals scientific dpractical conference «Legalpracticein EU countriesand Ukrainea tthe modernstage»: Conferenc eproceedings., 25-26 January, Arad, Rumania, 2019. С. 42 – 46.

15. Назаренко О.А. Правовий нігілізм у сучасному суспільному житті. *Право і суспільство*: всеукраїнський науковий журнал. м. Дніпро, 2018. Вип. № 1, ч. 1. с. 29 – 33

16. Пендюра М. М. Граматичне (мовне) тлумачення норм права як необхідний та ефективний спосіб забезпечення якісного правотворчого процесу у правовій системі України // Національні правові системи в умовах глобалізації (пам'яті професора О. Г. Мурашина) : зб. матеріалів круг. столу (м. Київ, 21 берез. 2019 р.) / Редкол. : А. М. Завальний, Ю. В. Кривицький, Н. В. Лазнюк. Київ : НАВС, 2019. 160 с.

17. Пендюра М. М. Роль права як аксіологічного феномена в розвитку сучасної демократичної, правової соціальної держави // Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти [Текст] : матеріали VIII всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 22 берез. 2018 р.) / [В. В. Черней, С. С. Чернявський, Д. В. Андреев, Б. В. Калиновський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 257 – 260

18. Пендюра М. М., Тихомиров Д. О., Старицька О. О. Офіційне тлумачення та конкретизація права: проблеми співвідношення // Забезпечення цивільної безпеки в Україні: сучасний стан і перспективи: монографія / за заг. ред. О. М. Тищенко, Т. М. Кришталь; Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2018. С.118 – 124

19. Пендюра М. М., Лапка О. Я. Верховенство права як основоположний принцип українського конституціоналізму : Незалежність України: права людини та національна безпека: збірник матеріалів Першої міжнародної

науково-практичної конференції (м. Львів, 21 трав. 2021 р.) / Національний університет «Львівська політехніка»; упоряд. Л. В. Ярмол. Львів: Галицька видавнича спілка, 2021. 340 с. С. 98–102.

20. Тихомиров Д. О. Безпека як предмет вітчизняних юридичних наукових досліджень. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 63–70. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/4_2019/11.pdf

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1	Офіційне інтернет-представництво Президента України	https://www.president.gov.ua
2	Офіційний портал Верховної Ради України	https://rada.gov.ua
3	Європейський парламент	https://www.europarl.europa.eu/portal/en
4	Урядовий портал	https://www.kmu.gov.ua/control/
5	Уповноважений Верховної Ради України з прав людини	http://www.ombudsman.gov.ua
6	Агентство Європейського Союзу зі співробітництва у сфері кримінального правосуддя	https://www.eurojust.europa.eu/
7	Міністерство внутрішніх справ України	https://mvs.gov.ua
8	Інтерпол	https://www.interpol.int/
9	Європол	https://www.europol.europa.eu/
10	Національне центральне бюро Інтерполу (НЦБ) Україна	https://www.interpol.int/Who-we-are/Member-countries/Europe/UKRAINE
11	Національна поліція України	https://www.npu.gov.ua/
12	Міністерство освіти і науки України	https://www.mon.gov.ua
13	Міністерство юстиції України	https://minjust.gov.ua/ua
14	Верховний Суд	https://www.scourt.gov.ua
15	Європейський Суд	https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/
16	Офіс Генерального прокурора України	https://www.gp.gov.ua/
17	Прокуратура Європейського Союзу European Public Prosecutor's Office (EPPO)	https://www.eppo.europa.eu/en
18	Міжнародний кримінальний Суд International Criminal Court (CPI i ICC)	https://www.icc-cpi.int/

19	Організація Об'єднаних Націй	https://ukraine.un.org/uk
20	Організація з безпеки і співробітництва (OSCE)	https://www.osce.org/hcnm/
21	Бібліотека Національної академії внутрішніх справ	https://library.naiu.kiev.ua/
22	Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського	http://www.nbuv.gov.ua/
23	Національна бібліотека Франції	https://www.bnf.fr/fr
24	Німецька цифрова бібліотека	https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/
25	Британська бібліотека	https://www.bl.uk/
26	Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ)	https://www.ohchr.org/en/ohchr_homepage
27	Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН)	https://www.unhcr.org/
28	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)	https://www.unesco.org/en
29	Дитячий фонд ООН, ЮНІСЕФ (United Nations Children's Fund, UNICEF)	https://www.unicef.org/
30	Міжнародна організація праці (МОП) (International Labour Organization)	https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm